

Politik Bilim

“Cumhuriyet Treninden Tanzimat Trenine”

Aykut Göker

<http://www.inovasyon.org>; hagoker@ttnet.net.tr

Okuduğunuz başlıkta bir yanlışlık yok. “**Demir Ağlardan Örümcek Ağlarına**”nın yazarı Ümit Sarıaslan’ın yeni yayımlanan (Temmuz 2007) kitabının adı böyle. ‘Herkes gider Mersin’e biz gideriz tersine’ meselesi... Eksik olmasın, Sayın Sarıaslan titiz bir çalışmanın ürünü olan bu kitabını bana da göndermiş. İşin ilginç yanı, kitabın, tam da bu köşede “*Sanayi cahili olduğumuz günlere dönüş*” tehlikesine parmak bastığım ve gelen bir eleştiri üzerine konuyu biraz daha açıp, her şeye rağmen umutsuz olmadığımı açıklamaya çalıştığım günlerde elime geçmesi. Kitap, demiryolu ulaşımında gerilerde kalmamızın öyküsünü anlatıyor; asıl ortaya koyduğu ise, bu sonucu yaratan **zihniyetteki geriye dönüş**.

İzleyenler bilirler, demiryolu ulaşımı ve bu bağlamda “hızlı tren meselesi” bu köşede ele alınan konular arasındadır ve anlatılmak istenir ki, bugün Türkiye, demiryolu ulaşımında hiç de hak etmediği geri bir noktadadır ve giderek de gerilemektedir. Yüzümüze gözümüze bulaştırdığımız “hızlandırılmış tren” denemesinden sonra, “ilk hızlı trenimiz”, mirasçısı olduğumuz Osmanlı İmparatorluğu ile aşağı yukarı aynı tarih kesitinde demiryolculuğa başlamış olan İspanya’ya sipariş edilmiştir. 1992’den beri hızlı tren işleten ve imal eden İspanya, tarihindeki ilk hızlı tren teknolojisi ihracatını da, böylece gerçekleştirmiş olmaktadır.

Hem İspanya’da hem de Osmanlı İmparatorluğu’nda, demiryolculuğun başlamasında yabancı sermayenin etkin bir rol oynadığı ve ilk demiryolu şebekelerinin yabancı şirketler eliyle kurulup işletildiği biliniyor. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu söz konusu olduğunda, İngilizlerin ve Almanların Osmanlı topraklarını ve bu toprakların ötesini hedef alan siyasî emellerinin Osmanlı demiryollarının kuruluşunda belirleyici olduğu ve bu konuda Osmanlı’yı kendi emellerine uygun olarak yönlendirdikleri de bilinen başka bir gerçek. Ama her iki coğrafyada da bu iş hep yabancıların tekelinde kalmadı; önce genç Cumhuriyet; daha sonra, 1940 ve 50’lerde de Franco İspanya’sı demiryollarını millileştirdiler. Ne var ki, 50’li yıllardan bu yana İspanya demiryolculukta ilerlerken Türkiye sürekli gerilemekte.

Sarıaslan, tohumlarının 1940’lı yılların ikinci yarısında atıldığına işaret ettiği bu gerilemenin başlangıcını “**Raydan çıkardığımız Cumhuriyet Treni**” sözcükleriyle anlatıyor. Yazar, ‘raydan çıkmada’ ve daha sonra olup bitenlerde rol oynayan iç ve dış unsurları ortaya koyarken Osmanlı İmparatorluğu döneminde izlenen demiryolu politikasını ve bu politikanın aktörlerini sürekli anımsatıyor; dünümüz ile bugünümüz arasındaki çarpıcı benzerliklere dikkatlerimizi çekiyor ve treni tekrar rayına oturtmak için gösterilen çabaların hep sonuçsuz kaldığına işaret ediyor. Kısacası, gerçekte nereye gittiğimizi tarihsel arka plânıyla ve bütün açıklığıyla gözlerimizin önüne seriyor.

Sarıaslan, gerilemenin günümüzdeki örnekleri üzerinde özellikle duruyor. “Hızlandırılmış tren” serüveni ya da kitaptaki başlığıyla, “Pamukova Dosyası” yazarın bütün ayrıntılarıyla ele aldığı çarpıcı bir örnek. Özellikle bu dosya, asıl gerilemenin zihniyette olduğunu ve bizim çoktan ‘**demiryolu cahili**’ konumuna düştüğümüzü çok açık bir biçimde ortaya koyuyor. Sonuçta da yazar hükmünü veriyor: “... **Genel gidiş cumhuriyet treninden tanzimat trenine doğrudur...**”

Genel gidiş öyle de; acaba makas değiştirip tekrar doğru yola girmemiz hiç mi mümkün değil? Kanaatimce mümkün, ama şu şartla: Yarın öbür gün, Ankara-İstanbul hızlı tren hattı bitip de İspanyol hızlı trenleri bu hat üzerinde vızır vızır işlemeye başladığında bundan çok

memnun kalacak insanlarımıza, sürekli yabancı teknolojiye bağımlı kalınarak sağlanacak rahatlığın geçici olacağını; teknolojiyi kendimiz üretir hâle gelemesek bu tür kolaylıkların bedelini sürgit karşılayamayacağımızı anlatabilirsek... Anlatamazsak, İspanyol hız treninden sonra bizi bekleyen, gerçekten de, “Tanzimat trenine” aktarmalı seferlerdir...

CBTD. 21 Eylül 2007